

הלכות שבת סימן שעד

ביאורים ומוספים

סימן שעד

נסתם בשבת פתח או חלון במקום שערכ בו

[משנ"ב ס"ק ה]

על-כל-פנים הם שתפין כפת של ערובי.

1) והחזו"א צידד (או"ח סי' צ ס"ק כד), שרק באופן שהביא כל אחד פת מעצמו והשתתפו מועיל אף שלא חל על הפת שם עירוב, אבל כשאחד מוכה מפתו לכולם, אין מועיל אם לא חל על הפת שם עירוב.

[משנ"ב ס"ק ו]

ולדידה אינו מקר אלא כל תצר לעצמה².

2) מקור דברי הרמב"ם, כתב המגיד משנה (פ"ג מהל' עירובין הכ"ה) שהוא מהברייתא (שבת ק, ב) לגבי ספינות שהיו קשורות ונפסקו בשבת, שאסורות לטלטל מזו לזו, ולמד הרמב"ם שכמו כן חצירות מעורבות שנסתם הפתח ביניהן דינן כמו ספינות שנפסקו, ובביאור סברתו של הרמב"ם האריך האבן האזל (שם) לבאר, שדין 'שבת' שהותרה הותרה' נאמר דוקא באותו מקום שזדה בו היתר מתחילה והתבטלה סיבת ההיתר, אבל כשנעשה הפסק בין המקומות המעורבים, אי אפשר לטלטל למקום השני. וראה עוד בפמ"ג (א"א ס"ק ב).

[שעה"צ ס"ק ח]

שכן פסקו על הראשונים³.

3) וכן כתב השאילתות (שאיילתא מט). והביא שכן היא גרסת הגמרא (עירובין צג, ב) 'היכא דעירב דרך הפתח ונסתם הפתח, עירב דרך החלון ונסתם החלון, מהו לטלטולי דרך גגות. ואמר ל', הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כל השבת. והעמק שאלה (שם) העיר, שבגמרא שלפינו אין את הנוסח 'מהו לטלטולי דרך גגות', ואפשר לפרש שכוונת הגמרא להקשות, מה הדין לטלטל באותה חצר.

[ביה"ל ד"ה ונסתם בשבת]

לפי שעדין לא קנו ערוב מעולם⁴.

4) ראייה לדין זה, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' טו) ממה שמצאנו בשו"ע לעיל (סי' שסח ס"ד) לענין אם התמעט העירוב משיעורו, שאם התמעט לאחר שנכנסה שבת ראשונה והשתייר כל שהוא, כשר לשאר שבתות השנה, ואם התמעט בחול קודם שחל העירוב לא חל העירוב כלל. אמנם, הגרא"ז מלצר (הובא בהגהות מהרש"ם) דחה ראייה זו, שבהתמעט העירוב, כל חשיבותו הוא רק מחמת היותו שיריים, ולכך אם לא חל העירוב אין חשיבות לשיריים, מה שאין כן בנסתם הפתח, יש לומר שגם אם נסתם מערב שבת הראשונה ונפתח בשבת מ"מ חל העירוב.

[ואכן, הפמ"ג (משב"ז ס"ק א) פסק שאפילו אם נסתם הפתח בערב שבת לאחר שעירבו לצורך שבת ראשונה, אם חזר ונפתח

בשבת חל העירוב. וכעין זה כתב גם הנשמת אדם המובא בביה"ל (ד"ה ונסתם הפתח), שאפילו בהתקלקלה צורת הפתח קודם השבת, אומרים דין 'הותרה' באופן שעומדים לתקנה. אמנם, הביה"ל שם הכריע שאין להתיר באופן שעירבו לצורך שבת אחת, אלא אם העירוב היה מתוקן בכניסת השבת, וכן הסכים החזו"א (או"ח סי' צח ס"ק ט) להכרעת הביה"ל].

[ביה"ל ד"ה ואפלו]

עין בקמן אקריס סימן שפג שגשאר קדין זה בקריף עייק⁵.

5) שכתב השו"ע שם, לענין נכרי שגר עם שני ישראלים שעירבו ביניהם, שאם לא היה הנכרי בביתו בכניסת השבת אינו אוסר עליהם, ואם בא בשבת אוסר ובטל עירובם, ויכולים לשכור ממנו בשבת ולאחר מכן יבטל אחד מהם את רשותו, וכל שכן שאם מת הנכרי בשבת שצריכים לבטל אחד לחבירו. והקשה המג"א (ס"ק א), שמשלשן השו"ע משמע שגם באופן שהיה הנכרי שם מערב שבת ועירבו תחילה, כשמת הנכרי או שכרו ממנו אין העירוב ניעור, ומדוע אינו דומה לנפתח הפתח בשבת שחזר העירוב להיתרו.

[ביה"ל שם]

אכן פנה אחרונים ישובו קשיותי פשם⁶.

6) והביאם השעה"צ שם (ס"ק ה), שבנסתם הפתח, הרי בשעה שעירבו לשנה לא היה עומד הפתח להסתם, ולכך אם לאחר מכן נפתח העירוב חזר להיתרו, מה שאין כן בנכרי שמתחילה לא היה העירוב קיים כל זמן שהנכרי בביתו ולא השכיר את רשותו, ולכך אין אומרים שכשמת או שכרו 'חזר וניעור'.

[ביה"ל שם]

קתבו הווסקפות בשם ר"י דין דה⁷.

7) לשון התוס' בעירובין הוא [כפי שכתבו המהרש"א והמהר"ם] 'נסתם באמצע השבוע ואחר כך נפתח בשבת שרי', ולכך הקשה המג"א סתירה בדבריהם. וכתב הקרבן נתנאל (על הרא"ש פ"א סי' כג אות ג) שלפי הכתוב במדרכי בשם ר"י, יש לקיים הגירסא הישנה בתוס' 'נסתם באמצע השבת ואחר כך נפתח שרי', ולגירסא זו דוקא נסתם בשבת מותר, אבל נסתם בחול ונפתח בשבת אסור, וכדברי התוס' בשבת. אמנם, בתוס' הרא"ש (עירובין שם) הגירסא היא כגירסת התוס' בשבת.

[ביה"ל שם]

דאף הנפ"א עצמו לא הקל בזה אלא בשנפתח אחר כך בחל⁸.

8) מדברי הרמ"א שכתב וסתמה במזיד אחר 'ונפתח בשבת', דייק הערוך השלחן (ס"ה) שסתמה במזיד מועיל אפילו כשנפתח בשבת. וביאר טעמו, משום שבסתימת הפתח לא התכוין לבטל את שיתוף הפתח, אלא שלא רצה את הפתח עד שיעלה ברעתו לחזור ולפתח או לעשות פתח אחר. אולם למעשה הכריע הביה"ל, שאין להקל כשסתם במזיד באמצע השבוע ונפתח באמצע השבת.

הלכות שבת סימן שעד

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה ונסתם הפתח]

[וזה הלא כנדיאי עומד להפנות⁹].

שאינו דינו ככרמלית גמורה אומרים בו הואיל והותרה הותרה. [נראה ביה"ל לעיל סי' שעב ס"א ד"ה א, שמבואר מדבריו שבשעת הדחק יש להקל שאין קרפף פחות מבית סאתיים אוסר את הטלטול, אף אם היה פרוץ לו קודם השבת].

ואם החצר נפרצה לקרפף שגודלו יותר מבית סאתיים, כתב בחדושי אבן העזר (עירובין כה, ב) שאומרים 'שבת שהותרה הותרה'. מאידך, בשו"ת אבני נור (שם) כתב, שקרפף יותר מבית סאתיים דינו ככרמלית גמורה, ולכולי עלמא אין אומרים הואיל והותרה הותרה, וכן דעת הישועות יעקב (סי' שנח ס"ק א) שדינו ככרמלית, והחצר שנפרצה אליו אסורה. וראה בתוספת שבת (סי' שנח ס"ק לז) שהשיג על דברי האבן העזר.

[ביה"ל ד"ה לכרמלית]

[דאפשר דאף על פי כן שם חצר ע"ל¹⁰].

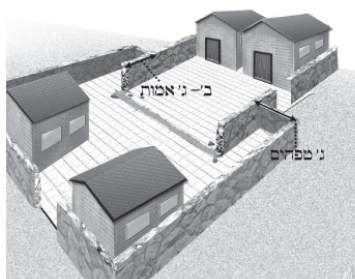
13 והחזו"א (א"י"ח סי' סו ס"ק יח) נקט להקל בזה. וצ"ע שהביה"ל עצמו לעיל (סי' שמו ס"ג) העתיק את דברי תוס' להקל.

[משנ"ב ס"ק יז]

[בשמים וְשֵׁלש אַמּוֹת¹⁴, כזה¹⁵].

14 כן הוא לשון רש"י (עירובין ט, ב ד"ה נכנסין). והפמ"ג (א"א סי' שסה ס"ק ו) תמה, שלא מצאנו מקור לשיעור זה של 'שתיים ושלוש אמות', וכתב, שאם כותלי הקטנה נכנסים ג' טפחים לתוך הגדולה די בכך. וטעמו ביאר הביה"ל לעיל (סי' שסה ס"ג ד"ה וכגון), שאם יכנסו פחות מג' טפחים יחשב מדין לבד כאילו לא נכנסו כלל לפני הגדולה [וכן כתב הרשב"א (עירובין שם) ובעבודת הקודש בית נתיבות ש"א ס"ט] והריטב"א שם (ד"ה ופרקינן)]. מאידך, החזו"א (א"י"ח סי' סז ס"ק יב) הביא בשם הגהות הב"ח (עירובין ט, ב על דברי תוס' ד"ה כותל), שדי אם כותלי הקטנה יכנסו רק משהו לחצר הגדולה. וכן סתם להלכה (שם ס"ק ה).

15 כזה

[משנ"ב ס"ק יח]

[תרי קאלו לא הנה מפלג קלל¹⁶].

16 והיינו, שהחצר הקטנה ניתרת על ידי 'נראה מבחוץ ושזה מבפנים'.

המשך במילואים עמוד 26

9 והחזו"א (א"י"ח סי' צח ס"ק ט) דחה ראייה זו, שמפולת אינה עומדת להתפנות באותה שבת, ולכך בעירבו לשבת אחת ונפלה מפולת אסור, מה שאין כן בנתקלקלה צורת הפתח בערב שבת שהיא עומדת להיתקן באמצע שבת על ידי נכרי [וכמו שכתב הנשמת אדם (שם) שמותר לתקן על ידי נכרי להציל מחטא של רבים]. בזה אפילו נתקלקלה לפני שבת מותר. אמנם, להלכה הסכים החזו"א עם דברי המשנ"ב, שאם נתקלקלה לפני שבת אסור.

[משנ"ב ס"ק ז]

[כ"ן שפי"ה ששמשות הנה קמרי, התר לכל השבת¹⁰].

10 בדין זה של 'שבת הואיל והותרה הותרה', הובא בגמרא (עירובין צג, ב) שנחלקו רב ושמואל, דעת רב שאין אומרים הואיל והותרה הותרה, ומותר לטלטל בתוך החצר רק בתוך ד' אמות, ושמואל סובר שאומרים הואיל והותרה הותרה, ומותר לטלטל עד המחיצה. והשו"ע פסק כשמואל, וכמבואר בבאר הגולה (אות ה). אכן, בתוס' שם (ד"ה לא) הקשו, שבסוגיא זו פסק אביי כשמואל לקולא שלא כרב, ואילו במסכת שבת (כב, א) אמר אביי, שבכל מקום שנחלקו רב ושמואל הלכה כחומרי דרב, לבד מג' מקומות. ותיצרו שפעמים שקולתו של שמואל מביאה לידי חומרא, וחומרתי של רב מביאה לידי קולא, והיינו שלשמואל שסובר שאומרים הואיל והותרה הותרה, אומרים גם הואיל ונאסרה נאסרה, מה שאין כן לרב שחולק על דין הואיל והותרה הותרה, אין אומרים הואיל ונאסרה נאסרה. ונביעק"ר דין הואיל ונאסרה נאסרה, ראה ביה"ל לעיל סי' שעא ס"ד ד"ה כל זמן, ובמה שכתבנו שם].

[משנ"ב ס"ק ט]

אָבֵל וכו' לכרמלית אסורי¹¹ וכי, דשם לא נפרץ אלא לחצר שהיא רשות הקיף¹²].

11 ומבוי שפתוח לכרמלית שהיה גדור בפתחו בצורת הפתח, והתקלקל המשקוף בשבת ונפרץ לכרמלית בפירצה של עד עשר אמות, כתב בשו"ת הר הכרמל (א"י"ח סי' יח) שבשעת הדחק אפשר לצרף את דעת מקצת הפוסקים, שכשהמחיצות קיימות ופתוח המבוי לכרמלית אומרים הואיל והותרה הותרה, ואף שלכתחילה נוהגים להכשיר מבוי בצורת הפתח דוקא, כמו שכתב הדרכי משה (סי' שסג אות יג) וברמ"א (שם סכ"ו). מי"מ כיון שמעיקר הדין די בשני פסין משהו כשבצדו השני של המבוי יש צורת הפתח, לכך בנפסק החבל או המשקוף העליון בצד אחד, יכול לסמוך על הקנים של הצורת הפתח שבצדדים מדין ב' פסין [ומתעיל אף שלא סמך על הפסין מערב שבת, וכדעת השו"ת רע"א (מהדו"ק סי' לה) שבפסין אין צריך לסמוך מערב שבת].

12 ואם החצר נפרצה לקרפף שגודלו פחות מבית סאתיים, כתב בשו"ת אבני נור (א"י"ח סי' שא אותיות יט-כ) שלדעת הרי"ף אין אומרים הואיל והותרה הותרה. מאידך, לדעת רש"י וסייעתו כיון

הלכות שבת סימן שעד

באר הגולה רמד

ה שם צ"ג
 וכלשואו, הסבת
 הפוקים ו דאי
 כששבתו בחציה,
 אפילו מחצית לחצר
 נמי ז משנה שם צ"ב
 ח בתי יוסף, דאלו
 בשבת, כיון שהתנה
 התיה, דלעיל
 ט משנה שם דף טו
 י שם בגמרא ט
 כ (תול) ל ויהיה
 אמרין חזון כאלו
 (פן הוא כמשהו וכן הובא בסוהר)

לזו לא: ב' הנה כחל בין שתי חצרות וערכה כל אחת לעצמה *ונפרץ הכחל בשבת, מתרים לטלטל כל השבת (ז) כל אחד בחצרו (ח) ואפלו כלי הבית. (ט) אבל חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים או *לכרמלית, אסור: ג' חצר קטנה (י) שנפרצה קדם שבת (יא) במלואה לגדולה (יב) ואין בפרצה יותר מעשר אמות, (יג) גדולה מתרת (יד) להוציא בלים ששבתו בבית לחצרה (טו) אם ערכה לעצמה, (טז) *וקטנה אסורה להוציא בלים ששבתו בבית לחצרה אלא אם כן ערכו יחד; (יז) והינו 'משנכנסין פתלי קטנה לגדולה, *וכשפתלי קטנה (יח) מפלגים שלשה טפחים מקתלי ארץ הגדולה, (יט) דאם לא כן היתה קטנה נותרת על-ידי 'נראה מבחוץ ושוה מבפנים: ד' (כ) גג קטן (כא) *שנפרץ (כב) קדם שבת (כג) במלואו לגג גדול, (כד) * (קטן) אסור להעלות עליו בלים (כה) ששבתו בבית, (כו) וגדול מתר;

ראשי הנפיה של החלי הקטנה סיפיה לשני החלי ארץ הגדולה מ משנה שם צ"ב ש פשוט רש"י * (פן הוא כמשהו וכן הובא בסוהר)

באור הלכה

ערב דרך הפתח ונתקם בשבת, פרש רש"י ג' כן שפלה מפלת כנגדו, וזה הלא בנדאי עומד להפנותו¹⁹, ואפלו הכי לא הטר רק כשנתקם בשבת גופא ומשום דבין השמשות חל הערובי-חצרות וכיון שהטר הטר ולא הנתקם במעור יום, ועל-כך חזק דלא הקל השלחן-ערוך אף כשעומד לפתח אלא כשעורב לשנה ומשום דהערוב כבר חל בשבת ארשונה ולכן מהני אף כשנתקם אחרי-כך, ולא כשעורב לשבת אחת דערבן אל חל הערוב כלל פעם אחת בבין השמשות, ובפרט דעקר הדין אינו ברור וכנ"ל, אסור הכי דלא להוסיף עלה. ומה שכתב בנשמת-אדם דיש נסח אחר בתוספת דגס' לשנינו', באור ורוע קטב ב"מין 'לשנה' וכן ברא"ש: * ונפרץ הכחל בשבת. הנינו במלואו או ביותר מעשר אמות: * לכרמלית, אסור. עין בבית-יוסף שכתב דהנינו שאסור לטלטל בחוף החצר יותר מארבע אמות, אבל בחוף ארבע אמות מתר אפלו לטלטל מפני הפתח דהוא נמי ככרמלית דמיא, ובמגן-אברהם מסתפק בזה, דאפשר דאף-על-פי-כן שם חצר עליו¹⁸. והנה בתוספת-שבת הביא ראיה מתוספות שבת דף ט דמתר, וכן הביא בחדישי רבי עקיבא איגר, ובספר נהר שלום הביא דבעבודת-הקדש, שער השלוח דין א, אימא בהדיא לאסור, וכן בתוספת-שבת ה"ל הוכיח מרש"י דף כד לאסור, עין שם, ועל-כן נראה שאין להקל: * וקטנה אסורה. הנפרצה במלואה. הכלל, 'מלואה' נקרא היכא דלית לה פס ארבעה טפחים או פס משהו מכאן ומכאן (או טפח לדעת אחרת) נקרא 'מלואה' ואסור אם נפרץ למקום האסור, ואם נפרץ לחצר צריך עורב אחר לשניהם, ואם הנפרצה יותר מעשר אמות הוי פרצה גס' כן ואסור [פמ"ג]: * ובשפתלי קטנה מפלגים שלשה טפחים וכי'. לאו דוקא, דאף כחל אחר סגי [נהג"א], ונראה לומר, דאף אם היה רק כחל אחד מפלג שלשה טפחים והשני היה פחות מזה בס' אסור, דמה מהני שאמר לבוד מצד אחר, הרי בעיני דוקא פס משהו מכאן ומכאן או פס רחב ארבעה טפחים מצד אחר: * שנפרץ קדם שבת במלואו. הא דלא משתרי גג קטן בגופי גג

משנה ברורה

הראשונה, פן כתבו האחרונים: ב' (ז) כל אחד בחצרו. דאף חל חצר נפרץ עתה לרשות אחרת, שאין משתפין יחד והיו נפרץ למקום האסור לו, מקל מקום כיון שבין השמשות היה מתר, הטר לכל השבת¹⁰: (ח) ואפלו כלי הבית. דאלו כלי החצר מתר לטלטל אף מחצר לחצר גם כשנפרץ, חל החצרות רשות אחת, וכדלעיל בריש סימן שעב: (ט) אבל וכו' לכרמלית אסורה¹¹. כזה לא אמרין כיון שהתרה התרה כמו דאמרין מעקרא, דשם לא נפרץ אלא לחצר שהוא רשות-היחיד כמותה¹², ואין ביניהם אלא שזה הוא של יחיד זה וזה הוא של אחר, אבל זה שנפרץ לרשות אחרת ממש, לא אמרין בה הואיל והתרה התרה. ועין בבאור הלכה: ג' (י) שנפרצה קדם שבת. דאלו בשבת אמרין (ט) כיון שהתרה התרה: (יא) במלואה לגדולה. רוצה לומר, שהיו סמוכין זה לזה וכתל מפסיק ביניהם ונפרץ כל הכחל הנה: (יב) ואין בפרצה יותר מעשר אמות. דאלו יותר מעשרה (י) לא שרף לומר דקטנה היא כפתחה של גדולה, דפתחא יותר מעשר אמות לא עבדי אינשי: (יג) גדולה מתרת וכו'. ואין הקטנה אוסרת עליה, דהא הגדולה יש לה גפופין, ומקום פרצת הכחל של הקטנה (יג) הרי היא כפתחה: (יד) להוציא בלים ששבתו בבית וכו'. דאלו בלים ששבתו בחצר מתר לכחלה להוציא אף לחצר אחרת, אפלו כשלא ערכו יחד: (טו) אם ערכה לעצמה. אבל אם לא ערכה, אף היא אסורה: (טז) וקטנה אסורה וכו'. דהרי כחל שלה נפרצה במלואה לגדולה, שהיא מקום האסור לה: (יז) והינו וכו'. רוצה לומר, אימתי הקטנה אסורה, בשפתליה נכנסין

ובולטין לתוף הגדולה (יז) בשפתים ושלש אמות¹⁴, כזה⁽²⁾ 15: (יח) מפלגים שלשה טפחים, וזה דבעיני שלשה טפחים, דאי לא הכי אמרין לבוד לארץ הגדולה והיו לא היה מפלג כלל¹⁶: (יט) דאם כן היתה קטנה נותרת וכו'. רוצה לומר, דאם לא היו נכנסין ובולטין פתלי קטנה לתוף הגדולה, היתה גג קטנה מתרת, (י) דאף-על-גב דשנה מבפנים, שהעומד בחוכה רואה כל פתלי ארבעה שוין, שאין שם מכתל רחבה לפאותיה כלום והיו הנפרצה ככל מלואה, הרי מבחוץ בתוף הגדולה נראין לה שיוירי כחל מכאן ומכאן¹⁷) ונהינו, אותו ערך שהגדולה עודפת על הקטנה ונתרת בהם, תשתרי גם הקטנה, מה שאין כן בשבולטין פתלי קטנה לתוף הגדולה, נפר שאותן שיוירי כחל של הגדולה העומדין מאחורי פרצת הקטנה אין שרף לה: ד' (כ) גג קטן וכו'. אבל אם שני הגגין (ז) שוין, אוסרין זה על זה אפלו אם אינם יותר מעשר אמות, דהרי נפרצו במלואן זה לזה: (כא) שנפרץ וכו'. לאו דוקא, והפנה, שהיה פתוח לגג הסמוך לו, דכגג (טו) לא אינו בשהיה מתחלה מחצה, ונקט לשון 'נפרץ' אידי דסעיף 18: (כב) קדם שבת. דאי בשבת, אמרין כיון שהתרה התרה, וכנ"ל: (כג) במלואו לגג גדול. הינו שכל גג הקטן היה מכנין נגד גג הגדול הסמוך לו¹⁹, ומיירי נמי שלא ערכו בעליהם יחד, וגם שאין גג הקטן מחזיק יותר מעשר אמות, וכנ"ל בסעיף ג: (כד) קטן אסור להעלות וכו'. דהרי נפרץ לרשות חברו האסור לו: (כה) ששבתו בבית. דאלו (טו) בלים ששבתו על הגג מתר לטלטלם אפלו לגג חברו בלי עורב כלל, וכנ"ל בס' ס' שם עבד סעיף א: (כו) וגדול מתר. להוציא כלי הבית על

שער הציון

(ט) בית-יוסף: (י) פוסקים: (יא) משנה: (יב) רש"י דף ט: (יג) הכל מבאר שם: (יד) פשוט: (טו) כן משמע מרש"י וגם הרא"ש העתיקו, ובודאי הטור שכתב לשון 'שנפרץ' לא חלק עליו, ובעל-כתבו צריך לפרש כן דברי השלחן-ערוך, דאי מיירי כשיש לגג הגדול מחיצות וגם להקטן היה מחיצות אלא שנפרץ לו במלואו, וכמו שכתבו איהו מפרשים בבאור המשנה¹⁹, אס' כן מהו זה שפס' השלחן-ערוך: אבל אם אינם נפרות וכו' הרי פרמלית, לא יש על-צבוב למקעלה מחיצות²⁰, וכן הנינו כשהעתיק האפן שיש לגג הגדול מחיצות, כתב בהדיא דבנה אפלו אם אינם נפרות נמי מהניא, וכן פתב בספר בית-מאיר, ועין במאמר